

bric de la *Disputa de Viudes i Donzelles*, que s'imprimí a València el 1561: «no volen les premses corcades / ni el cuch qu'en la botja no fa prest capell» (*Canç. Satíric Val.*, 365). OPou catorze anys després ens en dóna un bon aplec de frases i derivats, en el capítol dels *Cucs de seda*: «les boches: ramus, ramulus», «pujar en les botxes: ascendere in ramos», «lo capell --- desembochar: detrahere folliculos ex ramis» (p. 323).⁴

Pogué haver-hi sericicultura a Girona per aquell temps (el Prior M. Agustí ho era de Perpinyà i els costers semiàrids de les Corberes i els Aspres fan més botges que les terres humides del Gironès), però sens dubte enlloc com en terres valencianes no prosperà tant aqueix conreu; per això es comprèn que a Pou no se li féu ben conegut fins que visqué a València, i això explica que aquest sigui l'únic cas en el seu llibre de pronúncia de *j* com a *tx*, car ja a la segona meitat del S. XVI és sabut que l'apitxat s'havia fet general a l'Horta.

La utilització de les botges per al cultiu dels cucs de seda és tan important que es comprèn que aquesta sigui la base principal del coneixement del mot: si aquest s'ha expandit per terres aragoneses, murcianes i altres de llengua castellana és màximament a causa d'això.⁵ I així, doncs, allà on les botges no eren les més adequades per a hàbitat dels cucs, també s'usaren altres herbes i fins arbrets (com diu Borao): en tot cas, vora l'Ebre «dels romers --- se'n fan botges per als cucs de seda» (Bladé, *Benissanet*, p. 84), per on veiem que el nom s'ha convertit ja en una espècie d'abstracte o genèric independent de l'herba epònima. I per a alguns *botja* ha acabat per designar el capell o capoll del cuc: «embolcall que es fan molts cucs, esp. els de seda, amb un fil que segreguen, per tancar-s'hi, quan s'han de transformar en crisàlida» (Ed. Fontserè, *CiFiNat.*, 182 i gloss.).

Altament aquests altres significats ens poden interessar per a l'ardu problema etimològic. Són tantes les menes d'herba a què s'aplica el nom de *botja* (encara més que el d'estepa, amb el qual, per cert, existeix també afinitat botànica i en el concepte popular), que no fóra estrany que el nom s'hagués generalitzat secundàriament; a Manises ho apliquen a la llenyeta que convé més per als forns de la ceràmica d'allà: «nombre genèric que se da a la lefia de sabina, aliaga, romero, tomillo, etc.» (*Vocab. de la Cerám. de M.*, p. 376); a Peña-roja (alt Matarranya) és genèric per a anomenar les plantes petites com l'espígol, la farigola, etc. (BDC IX, 69), cosa que *AlcM* atribueix al Camp de Tarragona; i com que també, entremig, Mestre i Noé diu que a Tortosa és «nom genèric d'algunes plantes boscanes» (BDC III, 89) la continuïtat geogràfica sembla comprovar que aquesta acc. àmplia deu tenir realitat en gent d'una part o del tot d'aquesta zona, car d'altra banda també ens informen que en el castellà d'Albacete *boja* és la «hojarasca del pino» (RFE xxvii, 245).

¿Començà potser el mot per significar simplement 'mateta campestre de terra seca' sense més pre-

cisió?; possibilitat que encara creixeria si fos segur que en comarques castellaneres del Migdia figura com a nom concret d'alguna mata més que les nombroses ja individualitzades, car Sanelo i l'Acad. [1817] coincideixen a afirmar que en castellà és nom de la broida «abrótano» (*AlcM* només § 5 i § 9 «abrótano silvestre» i «abrótano hembra», no 'broida' estrictament) i a Eivissa segons PzCabrero és la «jara» o sigui precisament el *cistus* o *estepa*.⁶

Hi ha algun altre indicatiu en aquest sentit de concepte bàsicament genèric. Segons Ga. Girona *boja* significa així mateix «ufanor d'una planta»: quina *bòja* fa esta carabassera!, així a Benassal, mentre que a la Plana dirien *quin bòge*.⁷ De tota manera encara hi ha d'altres accs. d'aqueixes més amples: «manat de llegums» a Borredà, etc., 'manyoc de cotó', 'cabell dels costats del front», mall. (mj. S. XIX), 'panotxa de blat de moro quan n'han tret el gra', tot això en el *Dag.* s. v. *botxa*; l'acc. mallorquina potser prové del *Damen.* (1858) que dóna *botxa* pel «conjunto de cabellos que está a los lados de la cabeza y cae sobre las sienes» i «el pelo de la sien que cae a la mejilla y allí se corta o se forma en trenzas», i encara que ho escriu amb *cx* (o sigui *tx*) també grafia amb aqueixa sorda el nom de la planta *botja* («abrótano, artemisia abrotanum, sirve para el embojo»), per on es veu que també en mall. hi ha casos de *tx* pronunciat *ç*.

En fi, hi ha un mot empordanès que si va amb això és el més interessant; Pere Coromines en deixà una cèdula datada de 1898 + «*botxar*: es diu de les plantes quan comencen a inflar-se les branques per brotar: l'Esteve de Biure ho deia de les dones prenyades: si a Biure hi ha 100 dones casades, les 60 *botxen*». En els mesos i anys que després passà a l'Alt Empordà, el mot se li va fer molt familiar car jo l'hi havia sentit a dir sovint parlant de plantes, pron. amb *ó* igual que la planta *botja*.

L'usen altres escriptors, però de llenguatge encara més empordanès: «en el fons d'aquells pesats silencis hi *botxava* quelcom en contra d'ell», Pous i Pagès, *Quan se fa nosa* I, 16; en les obres de Coromines se'n troben molts exemples: «la seva ànima s'havia enriquit de les més variades potències, com passa amb les branques dels plàtans, que *botxen* molt temps i, de sobte, en quatre o sis dies s'omplen de fulles», *La Mort de Joan Apòstol* IV, p. 65; «ja es veia venir que --- el cap d'En Tomàs de Bajalta es grillaria d'alguna pensada genial així que li deixessin lleure i repòs, que ja feia temps que les idees noves li *botxaven* en el cervell», *Silèn*, XVIII, 229. La pronúncia ensordida de la *-tx-*, tan general a les ciutats de tot el domini lingüístic, i no estranya a molts ambients rústics fins del Nord i fins de Mallorca (com hem vist), en aquest mot empordanès semblaria ser general.

¿Dubtaríem, doncs, de l'atribució d'aquest verb al radical del nostre *botja*, tenint en compte que en els ambients rurals i entre els individus de llenguatge conservador la *-tx-*, fins l'originàriament l'africada, sol conservar la sonoritat, i, no obstant, ací no sembla haver-hi vacil·lació? ¿Seria un derivat de *botxa* 'bola